

מנחם מנדל הניג

דומ"צ פינסק קארלין

יחזקאל 44

פעי"ק ירושלים תובב"א

בס"ד יא אדר ב' תשעו חודש שמרבינ בו בשמחה-אין שמחה אלא בבשר

בענין כשרות העופות המצוי בהם לקותא בראש השוק

היות שהודעתי בשער בת רבים כי העופות שיש בהם הלקותא, הנעשית ע"י זריקת החיסון, אסורים באכילה, וזאת בעקבות בדיקה שעשיתי בג' עופות, ומצאתי קלקולים בגיד שהיו נראים לי כודאי טריפה. אך כעת ב"ה, לאחר שהייתי במשחטה למעלה מחמש שעות, ובדקתי עשרות רבות של עופות עד לכמאה עופות בבדיקה מדוקדקת, ובהקפת ב' השוקיים בהשוואה אחת לרעותה, חוזרני בי, אחר שנוכחתי לדעת שעל אף שבס"ד חנני השי"ת בהבנת בדיקת העופות, מ"מ טעיתי בצורת פתיחת העוף, עד שהוטעתי עי"ז בהבחנה הנכונה, ואחר שדברתי בקצרה עם הגאון ר"ע ירוב שליט"א, הוהברו בעיני הדברים, ועמדתי על מקום הטעות, ובלבולי הדברים שאירעה בשאלה זו, וכפי שאבאר להלן, והעולה מכל הדברים הוא שהעופות כשרים לכתחילה.

א. בתחילה נקדים רקע הדבר, מקום ההזרקה הוא בראש השוק מקום העיגול, הזריקה היא תת עורית, מבנה עור העוף הוא, עור חיצון, תחתיו דבוק קרום דק ושקוף, ובנוסף ישנו קרום דק ושקוף העוטף את העוף, ההזרקה נעשית בצורה אלכסונית לתוך השריר, תחת קרום זה, החיסון מכיל חיידקים מומתים ותוספת שומנים ומרכיבים שונים, חלק מהחומר המוזרק נוזל תחת הקרום כלפי מטה, וכתוצאה מהיווצרות החומר במקום זה נוצרת דלקת תחת הקרום, תהליך הדלקת הוא כך, הכדוריות הלבנות נלחמות נגד החיידק ולצורך כך מיצרים הכדוריות הלבנות מספר חומרים הגורמים לתיגבור כמות כדוריות הלבנות במקום הדלקת וכן חומרים להרחבת כלי הדם לצורך זה, חלק מחומרים אלו מורכבים מחלבונים, ונוצר במקום נזל סמיך של מוגלה, התוצאה הניכרת לעינינו מבחוץ היא כתם לבן בקרום עם נפיחות מסויימת שנוצרת ע"י מילוי המוגלה, דלקת זו ע"פ הרופאים אינה זיהומית, ובתרנגולות הודו ששוהים זמן נוסף עד לשחיתתם, מתרפא מקום הדלקת, ונעלם מקום הכתם הנ"ל. דלקת זו כפי שאמרנו נמצאת תחת הקרום, ומתחתיה ממש נוגעת בגיד החיצוני הרחב הנוטה לצד.

ב. נידון השאלה זו, נוגע לגיד החיצון הרחב בלבד, כיון שדלקת זו אינה מגיעה לשום גיד אחר אלא יש הפסק בשר בריא, בין המקום הלקוי, לשאר הגידין, ובכה"ג לא נחשב כרעיונות לגבי שאר הגידים, כמבואר בלבושי שרד ס"ו סי"ג, ובמקדש מעט אות ט"ו, ובזבחי צדק אות י"ח, וכן פסק המהרש"ם בדעת מי דעת ס"ט.

ג. בבדיקה מדוקדקת שעשיתי במשחטה, בעשרות עופות, עד לכמאה עופות, ואחר שקילפתי היטב את כל הקרום הלקוי, והגבתתי את הגיד, נמצא הגיד שלם ויפה, בלא כל שינוי במראה, ובחוזק, ובדקתי ומצאתי גם שווה לחלוטין בתכונתו, לגיד שברגל השניה, שלא הוזרק לתוכה.

ד. אם כי במהלך הבדיקה, נתודעת ל"קלקלים" שפירסם הגרנ"י בתחילה, שמצא שינויים שונים בגיד זה, כגון חיספוסים, שינוי צבע, וכיו"ב, שגם אני ראיתי אותם בעיני, אך לאחר שהתאזרתי בסבלנות, וניסיתי להמשיך לקלוף את ה"גיד", התגלה בפני הטעות הגדולה, שאותו חיספוס ושינוי מראה, אינו אלא שיירי הקרום הלקוי, ובהסרתה כראוי, מתגלה הגיד במלוא יופיו ותפארתו בלא שום מום וחסרון כלל, ואמנם בשיחה הקצרה ששוחחתי לאחמ"כ עם הגרנ"י, לא הזכיר כלל את ענין חיספוס הגיד וכו', וכנראה עמד על הטעות, וכפי שטעיתי אני ג"כ בזה וחזרתי בי.

ה. והנה בראייה זו יש לנו הכרעה ברורה לומר שאינו רעיונות כלל, כיון שעיינינו רואות בבדיקת מאות ואלפים גידים במקום הלקותא, שאין בכח לקותא זו לקלקל הגיד, אך מכיון שיש שואלים אף שעיינינו רואות שאין לקותא זו גורמת להטריף את הגיד, מ"מ הרי הרמ"א סגר עלינו הדרך ופסק שבמקום שיש רעיונות סביב הגיד לא יועיל בדיקת הגיד, כיון שאין אנו בקיאים בבדיקתה, אך נראה ברור שאין דברי הרמ"א אמורים לענין נ"ד, שכל דבריו אמורים רק היכן שכבר יש לנו רעיונות ברורה לפנינו שיודעים שיש בכוחה לקלקל הגיד או להעיד על קלקול הגיד, אבל כל שיש שינוי מסוים, ולא הוחזק שיש בכוחו לקלקל הגיד, אין צריך לחשוש לה, ובודאי וכ"ש אחר שראינו בעיינינו שבאמת אין בכוחה לקלקל הגיד, ומכיון שהלקותא הנמצאת, אינה מהנזכרות בפוסקים להחשב

כריעותא, וכמו שנבאר להלן, לכך כל שלא ראינו שיש בכח לקותא זו לקלקל הגיד לא מחזקינן ריעותא, שרק אחר שקבענו שהריעותא חשובה ריעותא אזי יש לחשוש שמא נפסק הגיד, וממילא אין אנו בקיאינן בבדיקתה, אבל כל שלא קבענו שהמקרה הקיים הוא "ריעותא" אזי לא מחזקינן ריעותא והעוץ בחזקת כשרות, ומכ"ש אחר שרואים מאות ואלפים שאין בגיד כל שינוי, מזה מוכח שאינו ריעותא כלל לגיד, ואין צריך לחשוש ממנה שפגעה בגיד, וכן מבואר בחו"ד סימן נ' שרק היכא שיש ריעותא ברורה אסרינן בספק השקול אבל כשיש ספק בריעותא עצמה מעמידים הבהמה בחזקת כשרות ומותרת, עיי"ש, וכן מבואר בשו"ת קנה בשם ח"א דלקבוע איכות הריעותא סמכינן על בקיאותינו.

ו. ועוד נראה דבני"ד י"ל דבקיאינן, מכיון שכל הנידון הוא נוגע רק לגיד החיצוני הרחב בלבד, ולא לשאר הגידין וכנ"ל, ובזה י"ל שאנו בקיאינן, כיון שבפוסקים נאמרו ב' טעמים מדוע אא"ב או משום שיש הרבה גידין, או משום שהם דקין, וא"כ בני"ד שהספק נוגע לגיד אחד בלבד, ואינו מהגידין הדקין, אלא הוא רחב דיו, בזה אנו בקיאינן וכ"ש לענין לקבוע שאינו ריעותא, ודברי הרמ"א אמורים רק כשהריעותא הוא בבשר שבין כל הגידין כדמוכח מסברתו.

ז. סיכום הדברים: מאחר ואינו מריעותות הנזכרות בפוסקים אין אנו צריכים לחוש לה כל זמן שלא ראינו בפירוש שיש בכוחה לפגום הגיד, ואפילו אם נסתפק בו לחשש ריעותא מ"מ בזה יש לברר הדבר ע"י בדיקת הגיד וסומכים בזה על בקיאותנו.

ח. ועתה נבאר שאין בלקותא זו מהריעותות הנזכרים בפוסקים, תחילה יש לדון מצד המצאות מוגלה סביב הגיד שמא גורם לקלקול הגיד, הנה כאמור אין זה מיחוי בשר אלא נזול סמיך הנוצר ע"י התנגדות הכדוריות הלבנות נגד החיידק הגורמת להווצרות נזול זה, ושאלה זו כבר נידונה בעבר ע"י גדולי ישראל זצוק"ל והתירוהו מכמה טעמים, הגרי"ש אלישיב נקט שאינו נחשב כריעותא לגיד אפי' אם נדון את המוגלה מצד עצמה כריקבון, מ"מ מוגלה נחשבת כדבר נפרד ובפני עצמה מהבשר והגידים שסביבה, ואינו בהכרח שתקלקל את הגידים שבסמוך לה, משא"כ ריקבון בשר המתערב הלאה בבשר עצמו, ומטבעו שממשיך והולך הלאה והלאה, שם חיישינן שפיר לליקוי הגידים, ואמר ראי' לכך מריאה דמלאה מוגלה כשרה, כ"ז שלא הגיעה למצב של נשפכה כקיתון וכו', שהוא ליקוי גמור בבשר הריאה עצמו ולא חיישינן שקלקלה המוגלה את עורות הריאה וסימפוזיה והיינו טעמא משום דטבע המוגלה שהוא נפרד ובפני עצמו מהבשר והעורות שסביבו עכת"ד (כן אמר להגר"א רובין שליט"א הו"ד בספרו עמודי שש פ"ה בעה"א ז-ח) והביא עוד שם שבבית מדרשו של הגרי"ש ואזנר מכשירים בכה"ג שנמצא מוגלה ונראה שהוא ע"פ מ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ג ס"ק שכשיש מים סביב הגיד שנוצרים ממחלה שאינה באה מפסיקת הגידין אין להטריף שאינו דומה לרקבון בשר שדרכו להתפשט עוד.

ועל כן מצד המוגלה שאנו יודעים סיבתה ודאי אין מקום להחשיבו כריעותא לגיד, כהכרעת גדולי הדור הגרי"ש אלישיב והגר"ש ואזנר.

ט. אמנם הגרנ"י טוען להחשיב כריעותא מה שהקרום דבוק היטב לגיד, ובמחילת כ"ת לא ידעתי מנין והיכן מצא ריעותא זו שלא נמצא לא בראשונים ולא באחרונים ואין בו לא מן הסברא ולא מן ההגיון מאחר וסיבת הדביקות ידועה שסיבתה אינה מהגיד אלא מהדלקת שיצרה מוגלה המכילה חומר דביק, וכפי שכל בן אנוש נוכח לדעת בפצע מוגלתי שנוצר בגופו, ודבר זה דומה למי שהזריק על הגיד דבק, שבודאי לא יעלה על הדעת להחשיבו כריעותא לגיד, וכן מוכח מסי' מ' ס"ז לגבי טרפש הלב הדבוק ללב שהביא בשו"ע שיש אומרים שהוא חשש טריפה כשמוצאים קורט דם בלב שאז חוששים שיש נקב בלב וע"י הליחות היוצאים מהלב נדבק הטרפש ומוכח שעצם הדביקות כשיודעים שהסיבה היא מבחוץ אינו חסרון כלל, וגם שם תמה ביד יהודה שאין כל ראייה ממה שנדבק לחשוש שניקב אף שהגורם הוא מצד הלב מ"מ יותר יש לומר שנעשה ע"י שנתחמם הבשר וקלט השומן אליו ובודאי תולים יותר בחולי וכל שלא שלט החולי אין לחוש עכת"ד ובודאי כאן שאנו יודעים סיבת הדביקות אין כאן ריעותא כלל [ומה שמו"ר הגר"מ ברנדסדופר תלה הריעותא לפי חוזק הדביקות אינו ענין לכאן ששם מצא שבחולי שגורם היבשות אם הוא במצב שנדבק היטב אזי גורם גם לקלקול הגידים ואם החולי לא שלט באופן שנדבק היטב לא מקלקל כמעט את הגידין אבל לולא שראה שגורם לקלקול הגיד לא היה מקום להחשיבו כריעותא שהקובע להחשיב ריעותא הוא לא מחמת הדביקות אלא משום החולי שמוצאים שמקלקל הגיד ואינו ענין לכאן כלל]

י. עוד יש לדון כאן ענין ריעותא ע"י הקלקול בקרום עצמו אם יש להחשיבו כרקבון בשר, והנה הקרום מצד החיצון אינו מתמוסס והוא שלם, ומשינוי צבעו ללבן אין הוכחה על מסמוס שהרי גם בעור

אדם השווה בחמין מתלבן מראיתו, ומטעם זה גם אין להוכיח מרכותו של הקרום יותר מקרום בריא וכמו שניסיתי לקרוע קרום שאינו לקוי וכנגד זה לקרוע קרום לקוי ומצאתי חילוק דק ביניהם שבקרום הלקוי נחתך בקלות יותר מהבריא, מ"מ נראה שאינו הוכחה ללקותא שהרי שינויים אלו מתהווים בכל עור דק, גם ע"י שהיה בחמים, וכמו"כ כאן יכול להתהוות כן ע"י שהצטבר ליחת המוגלה מתחתיו ואין להחזיקו ללקותא מחמת זה.

יא. ונראה עוד דאף אם נחשוש שיש כאן קלקול בקרום יש להבהיר, כי על גבי הגיד החיצון אין בשר כלל אלא קרום בלבד ולכך אפילו אם נחשבו כקלקול הוא קלקול קרום ולא קלקול בשר [אני כותב זאת לאפוקי מה ששמעתי מכמה הטועים לומר שיש כאן רקבון בשר ממש והוא טעות כיון שבמקום זה אין בשר כלל ומה שרצה אחד לומר שנוצר בעוף שמן שלו יש בשר ע"ג הגיד, טעותו מוכחת על פניו שהרי אנו רואים באותו עוף עצמו ברגל השניה שאין בשר] וכיון שהוא קלקול קרום בלבד נראה פשוט שאין לחשבו כריעותא לענין הגיד, דודאי קרום הדק כקליפת השום, בקל יכול להתקלקל, ולכך אף אם ראינו גורם המקלקל קרום, אינו הוכחה לחשוש שיוכל לקלקל גם גיד החזק ועב ממנו עשרות מונים, והוי בכלל לא מחזקין ריעותא, הגע בעצמך וכי כלי קל שראינו שיש בכוחו לקרוע נילון דק, נחזיק על ידו לחשוש שיש בכוחו לקרוע דבר עב וחזק ממנו, ולכך אינו דומה לרקבון בשר שנחשב כריעותא לגיד.

יב. ויסוד זה מוכח מהפוסקים שלקותא בקרום אינו נחשב לריעותא כלל, שבט"ז בסי' ל"ג סק"ט כתב לענין ב' עורות הושט אם נתקלקל העליון אין לחוש לתחתון [אף בלא בדיקה שהרי אין אנו בקיאים בבדיקת הושט] אלא א"כ שלט הלכותא בכולה מבואר מדבריו שלקותא בקרום לא נחשב ללקותא, אפילו לקרום השווה לו השוכב תחתיו אלא כשהוא שולט בכולו בלבד, [וכמוכן לענין כולו אין ללמוד משם דודאי לענין קרום תחתון שהוא קרום בעלמא בקל מתקלקל ע"י העליון ובדרישה חלק גם בזה וגם לדעת הט"ז בסי' לו אין להחמיר בכולו ועי"ש בלבושי שרד שכתב ע"ז שאין להוסיף על הטרופות] וזאת מלבד דברי החו"ד לעיל דכל שיש ספק בריעותא כשר.

יג. שוב הובא לידי עופות קפואים שהופשרו וכידוע תהליך ההקפאה וההפשרה גורם להפרדת חלקים ובדקתי הקרום במקום הלכותא והתברר שהקרום נקלף והוא בשלימות בקרום בריא בלא לקותא, וממילא אין לדון ריעותא מצד הקרום.

יד. היוצא מכל הנ"ל שאין בלקותא זו שם "ריעותא" לחשוש מחמתה, וכ"ש אחר שבדקנו וראינו שאין בכוחה לפגוע בגיד, ולענין שאר הגידין אין להם שום שייכות ללקותא זו.

טו. עוד יש להוסיף שמאחר ורואים שבעופות ההודו ששוהים יותר אחר החיסון מתרפא מקום הזריקה ומבואר בסי' ימין משה סנ"ז סק"ב דמנהג ירושלים כשיש ריעותא להשהות עד שתתרפא ואז לשוחטה ומותרת והיינו שלענין ריעותא מסתמכים על כך שאם נתרפאה על כרחך אינו ריעותא והו"ד בדרכ"ט ס"ק נ"ג (ועי"ש מ"ש ולפי"מ שביארנו א"צ לכך) ולפי"ז בעניינינו שרואים שמתרפא בהודו וכפי הנראה גם יתרפא בתרנגולות סתם אין להחשיבו כריעותא.

טז. כעת ראיתי בשם הגאון ר' דוד שוימער שליט"א שבעבר היה מקרים שהיו כאלו לקותות והורה הגר"מ ברנדסדופר שאם מגיע כנגד האצבע תחתון של העצם, להחזיקו לטריפה [ושמעתי על אחד מצדיקי דורינו שסמך לאסור ע"פ עדות זו] אך אחר שראיתי התיאור שתיאר צורת הלכותא שהיה בעבר, נראה שאין ללמוד ממנה לעניינינו וכמו שאבאר, דהנה כשנתבונן בלקותא הנמצאת כיום, נראה כי מקומה אך ורק על הגיד הרחב ולא מתפשטת על הבשר, [והיינו גם על חלק הגיד שלהלכה אינו נידון כגיד] ונראה כי הסיבה שהחומר אינו מחלחל לתוך הבשר משום שהנקבוביות הקיימות בגיד צרות יותר מאשר בבשר ולכך במקום הבשר החומר מחלחל אבל כשמגיע למקום הגיד אינו מחלחל אלא שווה במקומו [ונראה כי סיבת השכיחות בימים הקרים הוא משום שבטבע הבריאה, הקור גורם לכיווץ ועי"ז מתכווצים הנקבוביות וממילא החומר לא מחלחל כלל ולכך במקום הבשר שהנקבים שם רחבים יותר החומר מחלחל ולא נוצר לקותא מעל לבשר, ובתיאור הגרד"ש מתאר על לקותא שהתחילה בראש השוק ששם יש בשר בלא גיד וא"כ אפשר ששם היה קלקול בגוף הבשר ועל כן חשש הגר"מ להחשיבו לריעותא, וכפי שהעיד הרופא הויטרינרי הסיר עופות אלו ונראה כי היה שם קלקול של ממש.

יז. בשיחה הקצרה ששחתי עם הגרנ"י התברר לי שכל הגידין שטוען שיש בהם ריעותא ומפרסם תמונות אודותם, הם גידים אחרים שאינם קשורים כלל ועיקר ללקותא זו, ורוצה להמציא חשש חדש שאין לו אחיזה לא במציאות ולא בפוסקים, ובמחכ"ת הרמה מטעה הציבור שאינם מודעים לפרטי הדברים וסוברים שהוא קשור ללקותא הנ"ל, בשעה שאין להם קשר ושייכות כלל לענין וכמו

שאבאר. הגרנ"י לוקח עופות מאלו שמזריקים בשוק, ובודק ברגל המוזרקת אחר שינויים בצורת הגיד, וכשמוצא מיעוט מהגידין שנראה לו כשינוי, תולה לומר שהגורם לשינוי הוא ע"י החומר שנשפך לפעמים לתוך חלל הרגל ולדעתו יכול להיות גורם לטריפות מחמת שעושה שם לחלוחית, וטענה זו לענ"ד היא טענה שאין בה ממש שהרי להוכיח שיש טריפות ברגל שמזריקים בה אין צריך להגיע לשינויים בגידין שמוצא [שלהבחין בהם צריך עין מנוסה של בודק הרגל לראות צורת הגידין ומבחין בשינויים, וגם הרבה שינויים נעשים ע"י המליחה והשריה, ובאמת הרבה מהשינויים שמחמירים שלא לאוכלם הם חומרא רחוקה מאד כיון שאינם מעידים כלל על קלקול הגיד, שהרי גם בשאר איברים נמצאים שינויים ואין בהם סימן לקלקול כלל, וכבר כתב בשו"ע הרב בס"י לג ס"ק טו שאין לך מן הנולדים שאין שינוי בתולדות הפרטים פעמים שזה נולד בחברבורות כנמר ופעמים בשומא שחורה או בס"י ירקרק או אדמדם עכ"ל ואינם כאתרוג ששינוי פוסל בו משום הדר, אלא כשמוצאים כאלו אנו מחמירים בהם מחמת חומרא] ובאמת שבכל יום מוצאים עשרות טריפות גמורים, ברגל המוזרקת ובכ"ז אינו הוכחה כלל שהוא מחמת הזריקה, מכיון שבאותה מידה מוצאים ברגל השניה, ובשתי הרגלים גם יחד וגם באלו שמזריקים בחזה מוצאים טריפות באותה מידה, ועל כן אין כאן אפילו צד תליה בחיסון, ומה שנשפך לפעמים החומר לחלל הרגל אינו גורם שם לדלקת, והוא בכלל מה שכתב בשבה"ל הנ"ל שאין לחוש למים הנמצאים ברגל שזיקו לגיד.

יח. ומה שמוצאים טריפות בבהמות ועופות אף שיצאו בכשרות מהמפעל, אינו מן התימה כלל שהרי חז"ל כבר אמרו שמיעוט בע"ח הם טריפה, אלא שאנו סומכים על הרוב ורק כשנודע לנו הטרפות חוששים להם, ובודאי אם נחזר בכל הבהמות והעופות שיצאו בכשרות לאכילה, ונבדקם בכל הי"ח טריפות, נמצא בהם מיעוט טריפה, ומ"מ אין בזה כל חשש כלל, כל זמן שלא נודע לנו מכך, דאזלינן בתר רוב ודבר זה פשוט לכל בר בי רב דחד יומא. ועל כן אין בכלל הגידין שיש בהם שינויים [לדעתו] שום ראיה לחשוש שנגרמו ע"י הזריקות בשוק, ואף לדעתו אין לו שום שייכות וקשר ללקותא שעורר עליה בתחילה.

יט. בנוסף הוסיף לי הגרנ"י נתון שבדק בשני משקים, והתברר כי במשק שהזריקו בשוק, היו אחוזי התמותה גבוהים מבמשק שהזריקו בחזה. ונפלאתי מאד על ת"ח ובר אוריין כמוהו שעלתה על ליבו לטעון טענות סרק כאלו, וכי מיתה קובעת טריפות הרי ברור לכל שכשנשאל לרופאים כיום "אמרו שנפסק גיד אחד אינו גורם למיתה, ומ"מ חז"ל קבעו לנו מהו טריפה, ומה אינו טריפה ומיניה לא נזוע, וענין תמותה לא מעלה ולא מוריד לענינינו. ומה גם שסיבת חילוק התמותה מסתבר מאד שהוא מחמת אותה מחלה שמחמתה מחסנים את העופות, כיון שיעילות החיסון בחזה טובה מבחינה רפואית, מאשר בשוק שבחזה מתפשט החומר כראוי בכל בגוף משא"כ בשוק שאינו מתפשט היטב בגוף וממילא מחמת חוסר החיסון בעופות המוזריקים בשוק, שולטת המחלה וגורמת לתמותה גדולה יותר.

כ. מסקנת הדברים: הלקותא שנגרמת ע"י ההזרקה אינה ריעותא כלל לענין הגיד, והעופות כשרים לכתחילה בלא חשש כלל וכל הגידים המשונים שמפרסם הגרנ"י שליט"א אינם שייכים כלל לענין נידון ההזרקה, ואינם מפחיתים ברמת כשרות העופות כלל, ושאר הנתונים שמביא אין בהם ממש.

כא. אך מהחובה להתרות כי כידוע מחט בחלל הגוף הוא טריפה, מחשש שניקב אחד מהאיברים הפנימיים, ומעב הנוהג כהיום בכל ההכשרים, שנותנים לנכרי להזריק לתוך האפרוח כשהוא אך בן ב' שבועות, וע"י כל סטיה קטנה יכול המחט להגיע למקום המטריף, הוא שערוריה נוראה ולענין זה אין חילוק היכן מזריקים, אם בחזה או בשוק או בגפה, הרי בסטיה של ס"מ מטריף, ואף שמעמידים משיגה על כך, הרי אין בכוחו להשיגה במאת האחוזים כידוע, ועל כן צריך לטכס עצה למצוא דרך שלא יצטרכו לחסן באמצעות הזרקה, וכל מי שיש בכוחו לפעול ולטכס עצה בדבר מחובתו לעשות כן, וזכות הרבים תלויה בידו (ולענין זה יש רוח פורתא בכתם הנוצר מהזריקה בשוק, שרואים על ידה שלא פגע באיברים הנטרפים ע"י המחט)

ויעזור השי"ת שלא ניכשל לעולם ועד.
הכו"ח בתפילה שלא נכשל בדבר הלכה
מנחם מנדל הניג